

Rapport

Diarienummer
511-8118-2009

Inventering av Mnemosynefjäril i Raukasjö 2009

NATUR OCH KULTUR I
JÄMTLANDS LÄN

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Foto omslag: Bodil Carlsson
Vy över Raukasjö

Utgiven av
Länsstyrelsen Jämtlands län
Första upplagan december 2010

Beställningsadress
Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 063-14 60 00

Ansvariga
Stefan Grundström och Bodil Carlsson

Text
Stefan Grundström och Bodil Carlsson

Foto
Stefan Grundström och Bodil Carlsson

Kartmaterial
Copyright Lantmäteriverket nr GSD 106-2004/188

Illustrationer
Åtgärdsprogram-logo: Torbjörn Högvall.

Grafisk form
Syre

Löpnummer
2011:12

Diarienummer
511-8118-2009

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Länsstyrelsens förord

Mnemosynefjäril, *Parnassius mnemosyne*, är i dag känd i cirka 40 lokaler i Sverige, fördelat på Blekinge, Uppland och Medelpad. I Jämtlands län finns två kända fynd men de är gamla. 1935 samlades två individer av mnemosynefjärilen in i Raukasjötrakten i norra Jämtland. Dessa fjärilar finns nu att beskåda på Zoologiska museet i Lund. Raukasjö ligger cirka 25 mil från området i Norge där arten påträffades vid en inventering i slutet av 1990-talet, vilket inger hopp om att återfinna arten i Jämtlands län.

Mnemosynefjäril är en av totalt cirka 400 arter som omfattas av åtgärdsprogrammen för hotade arter, en storsatsning som genomförs av Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna för att försöka rädda ett antal hotade arter och deras livsmiljöer, se www.naturvardsverket.se. Föreslagna åtgärder i Jämtlands län enligt åtgärdsprogrammet för mnemosynefjäril är inventering av värdväxt samt inventering av potentiella lokaler för fjärilen.

Smånunneört, en av mnemosynefjärilens värdväxter, hittades på flera platser kring Raukasjö vid inventering som utfördes 2008. Efterföljande år eftersöktes mnemosynefjärilen på dessa platser utan resultat. Inventering och rapportframställning har utförts av Stefan Grundström och Bodil Carlsson på uppdrag av Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Författarna är ansvariga för rapportens innehåll.

Marie Hedman

Åtgärdsprogramkoordinator

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Inledning/ Sammanfattning

Under två dagar i mitten av juli 2008 besöktes området mellan Storjola och Raukasjö där man året innan konstaterat förekomst av smånunneört. Syftet med besöket var att utröna om det fortfarande finns kvar någon population av mnemosynefjäril *Parnassius mnemosyne* i området. 1935 rapporterades fynd av arten med platsangivelsen Raukasjö utan närmare lokalbeskrivning. Arten har sedan dess ej rapporterats från området.

Inget fynd av mnemosyne gjordes vid årets besök trots bra väderförhållanden men man kunde konstatera att tillgången på lämpliga miljöer för arten var god.

Bakgrund

Två exemplar av mnemosynefjäril *Parnassius mnemosyne ssp nordströmi* fångades 1935 i Raukasjö, Frostviken. Fjärilarna finns på Zoologiska museet i Lund. Enligt kontakter med den entomologiska avdelningen vid Lunds zoologiska museum finns där ett exemplar som är märkt *Jmtl Frostviken 1935, Rune Grubb*. Exemplaret tillhör den legendariske fjärilskännaren Fritiof Nordströms samling. I Lund finns således ingen uppgift om att det skulle vara i just Raukasjö.

I en av Nordströms fjärilsböcker, Nordström 1955, skriver han "I Jmtl. Raukasjö på gränsen till Åsele och nära norska gränsen (Gbb) finns slutligen en helt isolerad förekomst på sydslutningen vid sjön.". Gbb är här förkortningen för Grubb.

Flera fjärilskännare har sedan dess varit i trakterna av Raukasjö och letat mnemosynefjäril.

Claes Eliasson meddelade per telefon 2009-08-19 att han var i trakten vid två tillfällen samma år i mitten av 1980-talet. Han besökte då sluttningen ovanför Raukaselet i början av juni då smånunneörten gick att inventera och sedan i mitten av juli då det verkade rimligt att eventuella mnemosynefjärilar skulle ha flugit. Eliasson tyckte att sluttningarna ovanför Raukaselet verkade mycket lämpliga för arten.

Oddvar Hansen vid NINA, naturvårdsforskningsinstitut i Trondheim, var vid Raukasjön med några kollegor 1993. De besökte trakten i början av juli och Hansen tyckte att miljöerna vid Raukasjön påminde om de lokaler han följt under flera år vid Sundalen i Möre och Romsdals fylke. Där flyger mnemosynefjärilen i naturligt öppna rasbranter på 20-700 meters höjd.

Lars Imby vid naturhistoriska riksmuseet besökte norra Frostviken i mitten av juli 1986. Imby besökte lämpliga miljöer längre västerut i Frostviken, områden med kända förekomster av smånunneört, däribland sluttningarna på Storlidfjället och ovanför Jormlien.

Karta 1. Översiktskarta Jämtland med Raukasjö markerat.

Karta 2. Inventeringsområdet mellan Storjola och Raukasjö.

Smånunneörtinventeringen 2008 i Sannarliden och Raukasjö

Sommaren 2008 gjordes eftersök av smånunneört 1 och 2 juni när vitsipporna och kablekorna blommade som mest mellan Storjola och Raukasjö. Smånunneörten var då redan utblommad utom på några få platser i mindre skyddade lägen så som längre ner mot sjön. Trots frånvaron av blommor var det ändå inga problem att finna örten då den visade sig vara allmän och jämnt spridd åtminstone i sluttningarna norr om sjön Sannaren men även bitvis vid Raukaselet.

Bild 1. Alskog i Sannarliden vid besöket 2008.

De här sydsluttningarna, som kallas Sannarlida av folk i trakten, är allmänt bördiga och har ett mycket gynnsamt lokalklimat. Där smånunneörten växer som tätast är jordmånen mullrik och frisk och man finner ofta rikligt av al och strutbräken. Andra typiska arter på växtplatserna är t.ex. Nordisk stormhatt, torta, lappsyra, ormbär, stinksyska, kransrams, brännässla, vitsippsranunkel och hägg.

I blötare partier där man finner kabbleka och älgört, till exempel intill de många bäckar och rännilar som löper ner genom sluttningen mot sjön, trivs däremot inte smånunneörten lika bra. Detsamma gäller i de torraste partierna där gräsarter växer sig höga. Smånunneörten förekommer ändå relativt jämt spridd längs hela Sannarliden mellan sjöns norra sida och bergkanten och avbryts bara av stråken med granskog och de blötare bäckpartierna.

I selet växer bitvis mycket granskog men de västligare delarna har sluttningar med lövskog och längst upp i dem hittar man smånunneörtlokaler liknade de i Sannarliden, ofta med gråal och strutbräken. Även norrut från selet mot berget norr om myrarna i bergssluttningens rikare lövskog ser det på håll ut att vara rätt miljö för smånunneörten, vid det här besöket fanns dock inte tid till att söka där.

Smånunneörten söktes inte längre västerut än Raukasjö fjällgård då miljön inte längre var lika intressant och inga fynd gjordes. Kring Raukasjö består skogen mest av fjällbjörk med vitsippor i fältskiktet. I backarna närmare sjön är björkskogen av den blötare typen och vitsippstäckena avbryts av viden och kabbleka i de allra blötaste stråken.

Bild 2. Fuktig vitsippskog där smånunneörten inte verkar trivas.

Högre upp i Raukasjö är det lite torrare och magrare och björken växer i långa, mindre skyddade sluttningar av magrare typ och är alltså ingen lämplig miljö varken för småunneört eller mnemosynefjäril.

Under inventeringen hittades vid flera tillfällen en liten larv som uppenbarligen ätit av blad på småunneörten. Larverna var blekt gröna, cirka 1,5 centimeter långa och 3 millimeter breda och har ingen likhet med Mnemosynelarver som de avbildats i litteratur och det är fortfarande oklart vad det här kan ha rört sig om för art.

Mnemosyneinventeringen 2009

Platserna som besöktes mellan Storjola och Raukasjö under de två första dagarna i juli 2009 valdes utifrån 2008 års fynd av småunneört och dess omgivande, till synes lämpliga, miljöer. Under första inventeringsdagen var vädret växlande men mestadels soligt, flera olika fjärilsarter flög efter att solen visat sig en stund och gräset torkat upp en aning från nattens regn.

Första platsen som besöktes ligger inte långt från den östra änden av Sannaren. Där visade sig vegetationen vara mycket frodig och trädsiktet troligtvis aningen för tätt för mnemosynefjärilen. Vidare gjordes korta besök på flera ställen västerut i Sannarliden, Lulevardos sydsluttningar. Här finns förutsättningar för mnemosynefjäril i enormt frodiga högörtängar och lövskogar som breder ut sig i rasbranterna. Nordisk stormhatt och torta är ofta dominerande och ibland är även strutbräken en riklig art. Dessa högörtängar känns kanske något för frodiga för att mnemosynefjärilen ska trivas. Fläckvis finns dock ett inslag av andra högorter som hundkäv och skogsnäva. Området har en gynnsam mosaik av öppna ängar och lövskogar. Högörtängarna sträcker sig ibland ganska långt ner nära vägen och om det skulle finnas en population av mnemosynefjäril här så borde enstaka fjärilar ha setts av någon av alla hundratals fjällvandrare och fiskare som passerar här sommartid.

Bild 3. Sannarlidens frodiga grönska.

Längre västerut vid Raukaselet finns inägor vid vägen som idag är högrtddominerade och skulle kunna vara lämpliga miljöer för vuxna mnemosynefjärilar. Boställena vid Raukasjön har enligt Doroteakrönikan från 2008 haft fast befolkning sedan 1840-talet.

Bild 4. Högrtängar vid Raukaselet

I sluttningarna av Jillevaro norr om Raukaselet observerades flera möjliga livsmiljöer för mnemosyne, lämpliga för patrullering i jakt på nektarkällor. Här finns naturligt öppna rasbranter med högrter som hundkåx, skogsnäva, torta, hallon, nordisk stormhatt och stinksyska. I mosaik med högrtpartierna finns även mer lågvuxen ängsvegetation med bland annat liten blåklocka, skogsviol, rödblåra och gullris.

Vegetationstypen här påminner mycket om de igenväxningsmarker där mnemosynefjärilen trivs i Medelpad, förutom rent växtgeografiska skillnader. Ängsvegetationen i rasbranterna har stor utbredning och ligger i stråk mellan lövskogspartier och oftast finns spridningskorridorer mellan. Rasbranterna hålls förmodligen naturligt öppna på grund av snöras och ras av sten.

Bild 5. Jillevardos sydsluttning sett från Raukaselet.

Vidare besöktes Raukasjögården och ett litet besök gjordes även i björskogen väster om gården. Här finns inte förutsättningar för mnemosynefjäril då värdväxten inte finns i närheten. Förmodligen är berggrunden surare.

Diskussion

Förutsättningarna var goda men vi återfann aldrig mnemosynefjärilen vid det här besöket. Mycket lämpliga miljöer fanns alltså öster om Raukasjö i sluttningen av Jillevarde ovanför Raukaselet och i sluttningarna ovanför sjön Sannaren, se karta 2. Vädret var också gynnsamt men tänkbart är att besöket skulle ha förlagts cirka två veckor tidigare för att stämma med fjärilens flygtid. I dessa sydsluttningar startar vegetationssäsongen tidigare än man kanske tror. Många av mnemosynefjärilens föredragna nektarkällor var redan utblommade, till exempel hundkex, eller på väg att blomma ut, bland annat hallon.

En framtida inventeringsinsats bör göras, förslagsvis sista dagarna i juni eller första veckan i juli. Området norr om Raukaselet bör då prioriteras, se karta 2. Det aktuella inventeringsområdet ligger på cirka 500-650 meter över havet och på denna höjd över havet i Norge flyger de tidigaste mnemosynefjärilarna redan i första halvan av juni. Det är dock vanskligt att jämföra då klimatet på norska sidan är annorlunda även om det är på samma breddgrad.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 063-14 60 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland